

רשימות

בפרשת השבוע

ל"ג בעומר

שמות פרק ט"ז פסוק כ"א

וחם השמש ונמס

רש"י: הנשאר בשדה נמוח ונעשה נחלים, ושותין ממנו אילים וצבאים, ואומות העולם צדין מהם וטועמין בהם טעם מן, ויודעים מה שבחן של ישראל.

פירוש: כיון שהמן טעמו כצפיחית בדבש, והאילים שתו מהם, וקבל בשרם את הטעם הזה, ואכלו מהם אומות העולם, וטעמו את הטעם המיוחד של המן, זהו שבחן של ישראל שהקב"ה אוהבם, ונותן להם כזה לחם מן השמים, והוא פרסומי ניסא לכל העולם, [את עצם דבר ירידת המן לישראל ידעו מלכי מזרח ומערב ללא אכילת האילים כמו שדרשו בגמ' יומא (עו.) וז"ל "תניא איסי בן יהודה אומר מן שירד להם לישראל היה מתגבר ועולה עד שרואין אותו כל מלכי מזרח ומערב שנאמר "תערוך לפני שלחן נגד צוררי כוסי רוייה", ע"כ, אך את טעם המן לא ידעו עד שטעמו את בשר האילים והצבאים], וקשה לשם מה צריך פרסומי ניסא בירידת המן שהקב"ה משגיח על עמו ישראל, הרי אומות העולם ראו כבר את השגחת ה' בקריעת ים סוף, וכולם ידעו על כך, כי הרי כל המים שבעולם נחצו לשניים [שמות יד, כא]?

י"ל שלא יאמרו אומות העולם שהקב"ה עושה נס רק כדי לגאלם להוציאם מיד צריהם, בקריעת ים סוף, אך לאחר מכן נטשם לנפשם, על כן בא התורה לומר, שידעו אומות העולם, שגם בקיום היום יומי של השגת אוכל, הקב"ה עוזרם, ועושה להם זאת על ידי ניסים, וגם נותן להם אוכל בטעם מיוחד. [ואולי זה עוד סיבה לקצת שמחה בל"ג בעומר לפי מש"כ בחתם סופר שהמן החל לרדת ב"ח באייר שהוא חל בל"ג בעומר וראוי לעשות לזה זכר טוב. (שו"ת ח"ב סימן רל"ג)].

שמות פרק י"ח פסוק י"ב

ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלהים

אמר רבי אבין הלוי, כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה, כאילו נהנה מזיו השכינה, דכתיב "ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלהים", וכי לפני האלהים אכלו? והלא לפני משה אכלו? אלא לומר לך, כל הנהנה מסעודה שתלמיד חכם שרוי בתוכה כאילו נהנה מזיו השכינה [ברכות סד]. בשו"ת מהרי"ל החדשות [סימן ק"ד] מובא בענין זה של סעודת יתרו וז"ל "וסעודת מצוה הוי בעל ברית, מילה ופדיון הבן, וסיום מסכתא. וכל היכא דנהנה מסעודת תלמיד חכם כאילו נהנה מזיו שכינה כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה מסעודת יתרו הילכך ל"ג בעומר נמי סעודת מצוה הוי", [כיון שהמנהג הוא שגם רב הקהילה משתתף, עיין במנהגי מהרי"ל (מהדורת מכון ירושלים תשמ"ט) עמוד תנ"ח], עד כאן לשונו, הרי שהמהרי"ל קורא לסעודה שיש בה תלמיד חכם, סעודת מצוה, ומסיים שם המהרי"ל את התשובה "ובכל הני דלעיל, אף על גב דסעודת מצוה נינהו, יש לדקדק מי מיסב שם כאנשי ירושלים, דזימני יש ריקים ופוחזים, ועבדי קלות ראש וניבול פה, שומר נפשו ירחק מהם, כי יצא שכרו

בהפסדו", עד כאן. מקור הדברים של מנהג אנשי ירושלים מובא בגמרא בסנהדרין [כג]. וכך נאמר שם "תניא נמי הכי כך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין: לא היו חותמין על השטר אלא אם כן יודעין מי חותם עמהן, ולא היו יושבין בדין אלא אם כן יודעין מי יושב עמהן, ולא היו נכנסין בסעודה אלא אם כן יודעין מי מיסב עמהן". פירש רש"י שם [בדיבור המתחיל ואין נכנסין] "שגנאי הוא לתלמידי חכמים לישוב אצל עם הארץ בסעודה". צריך להבין מדוע הוא גנאי לתמיד חכם, הרי הוא זקוק לאכול כמו כולם, וכולם יודעים שהם אוכלים, שכך נוהג כל ילוד אשה, ומדוע לא לאכול איתם באותו מקום? בפשטות י"ל שזהו לשון הגמרא בברכות [מג]: "תנו רבנן ששה דברים גנאי לו לתלמיד חכם", ואחד מהם הוא "ואל יסב בחבורה של עמי הארץ", והגמרא מסבירה "דילמא אתי לאמשוכי בתרייהו", פירוש: שתלמיד חכם לא יסב לאכול ביחד עם עמי הארץ שמא ימשך אחריהם בדברים האסורים כגון דיבור אסור, או בדעות כוזבות, כיון שדרכו של אוכל ומשקה לקרב הלבבות, ולכן כבר בתחילת ההסיבה עמהם נחשב לגנאי לתלמידי חכמים. עוד י"ל שעצם מעשה האכילה והשתיה הם נראים כקלות ראש, כמו שמצינו אצל הזקנים [שמות כד יא] "ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו", ועל כך נגזרה עליהם מיתה כמו שמביא רש"י בפרשת בהעלתך [במדבר יא טז] בד"ה אספה לי "...שנהגו קלות ראש, כנושך פתו ומדבר בפני המלך, וזהו ויאכלו וישתו". כן מצינו גם במסכת מגילה [כח]. שהאכילה והשתיה אסורה בבית הכנסת משום קלות ראש, וז"ל הגמרא "תנו רבנן בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש: אין אוכלין בהן ואין שותין בהן", לכן גנאי הוא לאכול ליד עם הארץ כי אלו ענינים של קלות ראש. עוד מצינו שבעניני אכילה מקפידים יותר בתלמיד חכם, שהרי על מאמר הגמרא [קידושין מ]: האוכל בשוק הרי זה דומה לכלב, התוס' מסיק לפי דברי הירושלמי שבתלמיד חכם מקפידין יותר מאדם רגיל, עיין שם. עוד י"ל שאדם הרואה את שניהם אוכלים, גם את התלמיד חכם וגם את העם הארץ, חושב לעצמו הנה כאן באוכל כולם שווים, וכולם אוכלים וכן גם כל הבעלי חיים אוכלים, וכולם שווים בענין זה, ואם בענין האוכל [שנראה מעשה בהמי, וכן בכל אכילה יש גם מידה של גאווה כמו שהגמרא דורשת בברכות (י): שאסור לאכול לפני התפילה "אמר הקב"ה לאחר שנתגאה זה קיבל עליו מלכות שמים"] כולם שווים, אז אולי גם בשאר דברים אין הרבה הבדל ביניהם, ויתבזו התלמידי חכמים בעיני עם הארץ, בדומה לאיסור על תלמיד חכם שימצא רב על בגדו [שבת קיד]. אולם האמת היא שאכילתו של הצדיק היא שונה לגמרי מאכילת עם-הארץ בתכלית השינוי, אפילו שלכאורה הם נראים אותו דבר, כיון שכל מטרתו של הצדיק באכילתו היא אך ורק לחיזוק גופו כדי שיוכל לעבוד את בוראו, וכמו שכתב הרמב"ם "הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השם הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע והוא חולה" [הלכות דעות ד' א']. אמנם הצדיק והעם הארץ אוכלים באופן דומה, אך כוונתם שונה והיא הקובעת, כמו שמצינו בגמרא בהוריות [י: משל לשני בני אדם שצלו פסחיהם, אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה, זה שאכלו לשום מצוה - "צדיקים ילכו במ", זה שאכלו לשום אכילה גסה - "ופושעים יכשלו במ". עוד יכול להיות שכבר בזמן אכילתם רואים את ההבדל ביניהם, ואת זה רואים לפי מה שיוצא מפייהם של האנשים ולפי הדברים הנאמרים שם, האם נשמעים שם דברי תורה, או דברי תשבחות לה', או שנשמעים חס ושלום דברי ניבול וכדומה, כמו שהביא במהרי"ל שהבאנו לעיל, ודומה למשקה זרעים, שאם זרעו קוצים יגדלו קוצים, ואם הם חטים יגדלו חטים. לפי דברינו אלה י"ל הסבר בדברי רש"י שהבאנו לעיל שאכילה ביחד עם עמי הארצות הוא גנאי להם, כיון שהוא גנאי לתלמיד חכם לשמוע את דברי ההבל והניבול פה של עם הארץ, ובכל מקום זמן שנמצא ושומע דברי הבל יכול התלמיד-חכם לקום וללכת, אך כאן הרי הוא באמצע הסעודה ואינו יכול לקום וללכת [שצריך לברך וכוליה], וגם יש חשש שמא ימשך אחריהם כמו שהבאנו לעיל את דברי הגמרא בברכות.

עוד י"ל בפשטות שאין זה דרך ארץ שישבו התלמידי חכמים החשובים ליד אנשים לא טובים, שאין זה ממידת דרך ארץ, דבר דומה מצינו בענין ברית מילה, "וצריך לחפש אחר יהודי טוב לעשותו בעל ברית [סנדק] כדי שיבא אליהו זכור לטוב וישב על הקטידרא אצלו בשעת המילה" [אור זרוע הלכות מילה ק"ז].

מתוך הספר רשימות בפרשת השבוע לרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו

haseforim@gmail.com